

STROHM Christoph, **Calvinismus und Recht**, Tübingen: Mohr Siebeck Verlag 2008, 568 s., ISBN 978-3-16-152868-2,

Prof. Christoph Strohm, wybitny znawca historii protestantyzmu, jest autorem interesującej monografii *Calvinismus und Recht*. W pozycji tej pryncypalnym przedmiotem zainteresowania Autora stała się prezentacja odniesienia rodzącego się w XVI w. kalwinizmu do prawa. W skład dzieła weszły trzy rozdziały.

W rozdziale I, zatytułowanym *Calvinismus und Jurisprudenz* (Kalwinizm i jursprudencja), Christoph Strohm wykazał, iż na powstanie kalwinizmu wpłynęła w głównej mierze humanistycznie zorientowana jursprudencja (T. Beza, S. Goulard, L. Danaeus, Ch. Perrot, G. Budés). W dobie rodzącego się protestantyzmu szczególnym obiektem zainteresowania tych prawników były klasyczne źródła prawa rzymskiego. Według Autora, w swej eksploracji badawczej dążyli oni nie tylko do zrozumienia prawa rzymskiego w kontekście kultury antycznej, ale również do uwydatnienia waloru etycznego tego systemu. Z dokonań tych skorzystał Jan Kalwin.

Z badań przeprowadzonych przez Profesora Strohma wynika, iż atrakcyjność protestanckiej doktryny wypracowanej przez humanistycznie zorientowanych prawników wynikała z kilku powodów: po pierwsze, namysł nad prawem rzymskim doprowadził do ukształtowania się nowej elity społecznej; po drugie, na początku XVI w. prawnicy ci odegrali znaczącą rolę w obronie wolności i praw Kościoła gallikańskiego wobec panującego monarchy; po trzecie, w pierwszej połowie XVI w. dominowali oni we francuskiej nauce prawa cywilnego. Ich badania inspirowane prawem rzymskim zmierzały do komentowania pierwotnych tekstów prawa rzymskiego; po czwarte, hołdowali oni humanistycznej moralności, która przepełniała ich codzienne życie.

W omawianym dziele Christoph Strohm dowiódł, iż wysiłek wspomnianych prawników wpłynął w głównej mierze na kalwinistyczno-reformacyjną doktrynę. W opinii Profesora, oddziaływanie to miało charakter wielowymiarowy. Metody zastosowane w studium *Corpus iuris civilis* znalazły również zastosowanie w na-

myśle protestanckim nad Biblią oraz w wykładzie o moralności. W podejściu do ustawy, w przeciwieństwie do doktryny luterńskiej, nie odnoszono się do tego aktu negatywnie, ale ukazywano jego walor pozytywny, uwydatniając w sposób szczególny jej wymiar orientacyjny w życiu wiernych. Dużą wagę przywiązywano też do porządków prawnych funkcjonujących poza kalwinizmem.

Drugi rozdział Christoph Strohmi poświęcił centrom reformowanej jurysprudencji (*Zentren reformierter Jurisprudenz in Reich*). Wskazał on, iż reformowana doktryna prawnicza była rozwijana na wydziałach prawa takich ośrodków, jak: Genewa, Zurych, Lozanna, Nimes, Orange, Orthez, Montauban, Montpellier, Sedan, Samur, Heidelberg, Bazyla, Herborn oraz Marburg. Problematykę ujętą w tytule tego rozdziału ujął on dwuaspektowo, to znaczy z punktu widzenia konfesyjnej doktryny wypracowanej przez poszczególnych badaczy (Ch. Ehern, L. Camerarius, H. Donellus, M. Frezer, D. Godefroy), a także z punktu widzenia organizacyjno-dydaktycznego poszczególnych ośrodków (Bazylea, Herborn, Marburg).

W ostatnim III rozdziale Profesor ukazał wkład reformowanej jurysprudencji w rozwój prawa publicznego (*Die Anteil reformierter Juristen an der Entfaltung des ius publicum*). Dowiódł on, iż prowadzony namysł prawników protestanckich na wydziałach prawa oraz na ówczesnych uniwersytetach przyczynił się m.in. do wyodrębnienia sfery prawa publicznego. Wykazał przy tym, iż ówczesna eksploatacja badawcza w tym obszarze koncentrowała się wokół dwóch kwestii, jakimi były: problem jurysdykcji oraz zagadnienie związku zachodzącego pomiędzy pokojem augsburskim i prawem publicznym.

Podsumowując prezentowaną monografię należy uznać jej zawartość za cenny wkład w rozwój badań nad doktryną protestancką. Przeprowadzone przez Christophę Strohmi analizy mają charakter dogłębny, a nie jedynie relacjonujący. Autor wykorzystując zarówno dostępne źródła, jak również posiłkując się bogatą literaturą przedmiotu dowiódł, iż na rozwój doktryny kalwińskiej poważny wpływ wywarli humanistycznie zorientowani prawnicy pracujący w wielu ówczesnych ośrodkach naukowych.

W ocenie tego dzieła nie można również nie odnieść się do zastosowanej przez Autora metodologii pisania tej pracy. Poszczególne rozdziały wpisują się organicznie w tytuł tej monografii i są następstwem logicznego wynikania. Uważam, iż pozytywnym walorem przeprowadzonych w nich rozważań jest to, że Autor w sposób niezwykle jasny formułuje poszczególne rezultaty badawcze.

Ginter Dzierżon (Warszawa)